

MALUL GAZİLERİN AİLE SİSTEMİ: TÜRKİYE HARP MALULÜ GAZİLER, ŞEHİT DUL VE YETİMLERİ DERNEĞİ ÖRNEĞİ¹

Family System Of Disabled Veterans: An Example Of The Turkish War Veterans, Martyr Widows And Orphans Association

Tuğçe UĞURLU (Sorumlu Yazar)

Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Yönetimi Bilim Dalı, Gümüşhane, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-3834-9473

Dr.Öğr. Üyesi Aysin ÇETİNKAYA BÜYÜKBODUR

Muş Alparslan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Muş, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-8042-4174

Cite As: Uğurlu, T. & Çetinkaya Büyükbodur, A. (2021). "Malul Gazilerin Aile Sistemi: Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul Ve Yetimleri Derneği Örneği", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 7(51): 2725-2735

ÖZET

Gaziler ve aileleri, sosyal hizmetin önemli çalışma gruplarındandır. Gazilerin malullük durumları, aile refahını etkileyen ve biyopsikososyal açıdan birçok sorunu beraberinde getirebilen bir durumdur. Bu bağlamda araştırmada malul gazilerin eş sistemi ve ebeveyn-çocuk sistemi ile etkileşimleri incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma modelinde fenomenolojik yaklaşım doğrultusunda tasarlanmıştır. Araştırmada sosyo-demografik soru formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak katılımcılar ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri Derneği İstanbul Şubesi'ne üye olan araştırmaya katılmaya gönüllü 20 evli malul gazi katılımcı oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda gazilerin biyopsikososyal açıdan çeşitli zorluklar yaşayabilecekleri, aile sisteminin (eş sistemi ve çocuk alt sisteminin) gazilik durumu ile etkileşim içerisinde olduğu belirlenmiştir. Baba ve eş rolünde yaşanan değişimlerin, tüm aile sistemindeki rolleri etkileyebileceği, gazilerin sorumluluklarını eşlerin üstlenebileceği saptanmıştır. Aile refahına katkı sunabilecek gazi aileleri ile sosyal hizmet uygulamalarının gerekli olduğu bir başka önemli araştırma sonucunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda ülkemizde gazilerin aile sisteminde ortaya çıkabilecek sorunlarına müdahaleyi, ailelerin güçlendirilmesine odaklanan uzun süreli sosyal hizmet uygulamaları gerekli görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile Sistemi, Gazi Aileleri, Askeri Sosyal Hizmet

ABSTRACT

Veterans and their families are among the important working groups of social work. Disability status of veterans is a situation that affects family welfare and can bring many biopsychosocial problems. In this context, it is aimed to examine the interactions of disabled veterans with the spouse system and the parent-child system. The research was designed in the qualitative research model in line with the phenomenological approach. In the research, in-depth interviews were conducted with the participants using a socio-demographic question form and a semi-structured interview form. The study group of the research consists of 20 married disabled veteran participants who are members of the Turkish War Disabled Veterans, Martyr's Widows and Orphans Association Istanbul Branch and volunteer to participate in the research. As a result of the research, it has been determined that veterans may experience various difficulties in biopsychosocial terms, and the family system (spousal system and child subsystem) interacts with the veteran status. It has been determined that the changes in the role of father and spouse may affect the roles in the entire family system, and spouses may undertake the responsibilities of veterans. Another important research result is the necessity of social work practices with veteran families that can contribute to family welfare. In this context, long-term social work practices that focus on the intervention of veterans' problems that may arise in the family system and the strengthening of families are deemed necessary in our country.

Key words: Family System, Veteran Families, Military Social Work

1. GİRİŞ

Ülkemizin de içinde bulunduğu birçok ülke, sınırlarını ve sınırlar içinde yaşayan halkını korumak amacıyla askeri ordulara sahiptir. Olası tehlikelere karşı sınırların güvenliğinin sağlanması, yeni topraklar fethetme gibi farklı amaçlarla ülkeler savaş ve çatışmalar yaşayabilmektedir. Ülkeler ordular aracılığı ile toplumun ve kaynakların güvenliğini sağlamaktadır (Sakarya ve Şahin, 2019: 540). Ancak savaş ve çatışmalar, bireylerin işlevselliğini fiziksel ve zihinsel açıdan önemli ölçüde etkileyebilmektedir (Keten vd., 2014: 33). Savaş veya çatışmada yaralanan ya da doğrudan tanık olan bireyler, hiç savaş görmemiş bireylerden daha olumsuz bir deneyime sahiptir (Paulson ve Krippner, 2007: 27). Savaş ve çatışmaların yol açtığı fiziksel sorunların yanı sıra duygusal ve psikolojik izler, bireylerin hayatlarında oldukça etkilidir (Boyer, 2018: 6). Savaş ve çatışmalardan evlerine dönen evlerine dönen gaziler, yasal haklarını elde etseler dahi birçoğunun sağlık problemleri devam edebilmekte; aynı zamanda psikolojik ve sosyo-ekonomik güçlükler yaşamaktadırlar

¹ Bu araştırma makalesi "Malulen Gazi Olma Durumu İle Aile Sisteminin Etkileşimi: Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul Ve Yetimleri Derneği Örneği" adlı yayımlanmamış Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

(Hatun, 2018: 27). Gazilerin yaşadıkları zorluklar zamanla onların ayrılmaz bir parçası haline gelebilmektedir (Paulson ve Krippner, 2007: 145).

Malul gaziler, savaş veya çatışmalarda tedavi edilemeyecek durumda organ veya işlev kaybı ile evlerine dönen askerlerdir. Malul gazi 2847 sayılı Türkiye Emekli Subaylar, Emekli Astsubaylar, Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri ile Muharip Gaziler Dernekleri Hakkında Kanun'da şu şekilde yapılmıştır: *“Malul Gazi: Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarından; Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırlarını korumak ve güvenliğini sağlamak görevi ile harpte veya Devletin bekasını hedef alan terör örgütlerine karşı yurt içi ve yurt dışı mücadelede her çeşit düşman veya terörist silahlarının tesiriyle veya harp bölgesindeki harekât ve hizmetler sırasında, bu harekât ve hizmetlerin sebep ve tesiriyle yaralanarak tedavileri sonucunda engelliliği rapor ile kesinleşenler”* (md. 1)”.

Savaşlar ya da çatışmalar sonucunda yaralanan ya da hayatını kaybeden askerlerin yanı sıra aile üyeleri de yaralanma sonucunda meydana gelen değişimlerden doğrudan etkilenmektedir. Aile, bireylere bir bütün olmayı öğreten ve sosyalleşmeye ilk adımın atıldığı sistemdir. Bir ailenin özelliklerini belirleyebilmek için öncelikle bütünü kavramak gerekmektedir (Bubolz ve Sontag, 2008: 439). Aile, bireylerin birçok yönden kendilerine yer buldukları alandır. Cinselliğin yanı sıra psikolojik, sosyal ve pek çok açıdan bireylere doyum sağlamaktadır (Yazıcı, 2019: 608). Sistemik olarak aile, bireylerin bütün olarak ve birçok yönden incelenmesi gereken bir kurumdur (Horigian vd., 2008: 389). Eşler ve ebeveynler ile çocuklar arasında kurulan iletişim, aile sistemi içindeki etkileşimi özetler niteliktedir (Durgun, 2016: 86). Evlenme ile aile birliği kurulur ve eşler evlilik birliği içerisinde birtakım sorumluluklara sahip olurlar. Türk Medeni Kanunu'nda *“Evlenme ile eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur. Eşler, bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler. Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar”* (md. 185) maddesiyle bu sorumluluklar özetlenmiştir. Nikâh törenlerinde *“iyi günde, kötü günde, hastalıkta, sağlıkta...”* olarak verilen sözler eşlerin malul gazi olma durumunda gazilere destek olmaları gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Karşılıklı anlayış ve hoşgörü, aile sisteminin temelinde var olmalıdır.

Gorman vd.'nin (2014: 241) de belirttiği üzere bir askerın yaralanması, aile ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu durum temelde Minuchin'in (1974: 52) bahsettiği gibi bir erkeğin hem baba hem oğul hem ağabey hem de eş rolünü üstlenebileceği ve çeşitli sistemlerde kendine özgü rollere sahip olabileceği ile ilişkilendirilebilir. Bir askerın yaralanması evli ise aile içinde eşini; bir babanın yaralanması ise çocukları birinci dereceden etkileyebilmektedir. Evli bir malul gazi eve döndüğünde dahi eş ciddi sorumluluklar üstlenmektedir (Verbosky ve Ryan, 1988: 99). Yaralanan gazilerin ailelerinin baş etmesi gereken sorunlar ciddi ve uzun süreli olabildiği için aile üyeleri arasındaki rol dağılımı ve iletişim sarsıntıya uğrayabilmektedir (Cozza vd., 2013: 319). Gaziler çatışmanın şiddetini ve yaralanmanın ciddiyetini bedensel ve psikolojik olarak henüz atlatabamışken eve döndüklerinde yeni bir mücadele onları beklemektedir. Hazle vd.'nin (2012: 229) belirtmiş olduğu gibi gazilerin eve döndükten sonra askerliği ve çatışma psikolojisine ilişkin bilgi ve farkındalığı olmayan aile üyeleri ve çevreleri ile yeniden uyum sağlamaları gerekmektedir. Bu zorlu süreçte, gaziler eşleri ya da çevresindeki kişiler ile ilişkilerinde sorunlar yaşayabilmektedirler (Pease vd., 2015: 85). Çünkü gazi, aile üyeleri ve yakın çevresi tarafından anlayış beklerken; çevresindekiler gazinin eski hâline dönmesini bekleyebilmekte ve bu durum çatışmalara sebep olabilmektedir. Bu süreç hem gaziye hem de eş ve çocukları yıpratır. Özellikle bu süreçte gazilerde rastlanılan travma sonrası stres bozukluğu eşlik ediyorsa bu dönem daha zorlu olabilir. Örneğin TSSB yaşayan 110 gazi ile yapılan çalışmada gazilerin %45,5'inin evlilik doyumları ve memnuniyetleri düşük çıkmıştır (Ahmadi vd., 2006: 282).

Asker ya da gazi olmak, ebeveynlerin çocukları ile olan ilişkilerini de etkileyebilmektedir. Matarazzo ve Baines (2019: 8)'e göre baba ve asker kelimeleri birbirlerinden etkilenen rollerdir. Bu durum, Andres vd.'nin (2011: 10) çalışmasında ortaya çıkan asker çocuklarının, babanın evden görevlendirmeler nedeniyle ayrılmasından etkilendikleri sonucuyla desteklenmektedir. Çocukların asker babanın yaşantısındaki değişimlere tepkileri elbette değişiklik göstermektedir (Paley vd., 2013). Ancak çocuklar için askeri personel olan bir babanın eve yaralanmış olarak dönmesi kolay atlatılabilir bir durum değildir. Çünkü asker ebeveyn yaralanmış olarak geri geldiğinde, sorunlar değişmekte ve nitekim zorlu bir süreç başlamaktadır (Solomon, 1988: 324-325). Bu süreç, sadece çocuktan babaya yönelen değil; babadan çocuğa yönelen iletişim sorunlarına da yol açabilmektedir. Malul gazi babanın TSSB yaşaması durumunda ise çocuklar daha fazla etkilenebilmektedir. Caselli ve Motta'ya göre (1995: 10) TSSB yaşayan gazilerin çocukları ile TSSB yaşamayan gazilere kıyasla daha problemlili ilişkiler geliştirdikleri ortaya çıkmıştır. Malul gazi olan babalar,

yaşadıkları stresi çocuklarına yansıtmamak adına onlardan uzak durabilir ve bu durum baba ile çocuk arasında iletişim kopukluğuna sebep olabilir (Glover, 1988: 68).

Gaziler ve aileleri askeri sosyal hizmet alanı içerisinde önemli bir müracaatçı grubunu oluşturmaktadır. Orduda sosyal hizmet/askeri sosyal hizmet, özel koşullar ve belli kurallar altında yaşayan askerlerin, gazilerin ve şehit ailelerinin sorunlarının giderilmesi ve toplumsal ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olan hizmetlerin verilmesidir (Şen, 2016: 131). Askeri sosyal hizmet (military social work), özel ve ileri düzeyde sosyal hizmet bilgi birikimi gerektiren bir uygulama alanıdır (Wooten, 2015: 6). Orduda sosyal hizmet uzmanları askerlerin, gazilerin ve şehit ailelerinin çatışma ve savaşın beraberinde getirdiği kayıplar, zorluklar, fiziksel acı ve yas sonrası meyilli olabileceği TSSB, madde bağımlılığı, şiddet veya intihar gibi sorunları çözüme kavuşturarak bireylerin ailelerine ve sosyal hayata uyum sağlamasını amaçlamaktadır (Şahin ve Sakarya, 2018: 87). Gazilerin, duygusal olarak yaşadıkları zorluklara ve yeni hayat koşullarına uyum sağlamları konusunda sosyal hizmet uzmanları önemli bir konuma sahiptir (Franklin, 2009: 165). Aile alanı, sosyal hizmet uygulamalarının koruyucu, tedavi edici ve sağlık hizmetleri açısından temel alanlarından (Demirbilek, 2016: 114). Profesyonel olarak sosyal hizmet mesleğinin ilk uygulama alanlarından olan ailelerle sosyal hizmet maddi yardımdan evlilik danışmanlığına kadar aile refahına yönelik pek çok uygulama faaliyetini içermektedir (Barker, 1995: 113). Çevresi içinde birey yaklaşımına göre gaziler ve aileleri ile gerçekleştirilecek sosyal hizmet uygulamaları aile sisteminde ve alt sistemlerde ortaya çıkabilecek sorunların çözülmesine, ailelerin güçlendirilmesine, aile üyelerine psikososyal destek hizmetlerinin sağlanmasında önemli katkılar sunmaktadır.

Araştırma alan yazında yer alan gazilik ile aile sistemdeki alt sistemler arasındaki etkileşimine odaklanan sınırlı sayıda araştırımdan birini oluşturmaktadır. Araştırma gazi ailelerine yönelik olarak yapılandırılacak çalışmalara katkı sunması açısından önemli görülmektedir.

Malul gazi olma durumu, aile sisteminde pek çok alt sistemi etkileyebilmektedir. Ancak bu çalışmada eş sistemi ve ebeveyn-çocuk sistemine odaklanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın amacını, malul gazilik durumu ile eş ve çocuk alt sisteminin etkileşiminin incelenmesi oluşturmaktadır.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma modelinde fenomenolojik araştırma yaklaşımında tasarlanmıştır. Nitel araştırma modeli, sosyal yaşamdaki olguları değiştirmeden araştırmaya yoğunlaşarak gerçekliği incelemek amaçlı kullanılan modeldir (Maxwell, 2008). Fenomenolojik araştırma ise, ortak bir kavram veya konu ile ilgili olarak birden fazla kişinin deneyimlerinin araştırılması ve bu deneyimlerden ortak olanların listesinin çıkarılmasına odaklanan araştırma yaklaşımıdır (Creswell, 2018: 77). Çalışma grubundaki 20 evli malul gaziye Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri Derneği İstanbul Şubesi aracılığıyla ulaşılmıştır. Gazilere ulaşırken amaçlı örneklem türü kullanılmıştır. Amaçlı örneklem, araştırmayı yapan kişinin kendi çalışması için gereken birey ve ortamları seçebilmesi imkânını sunan örneklem türüdür (Creswell, 2018).

2.1 Veri Toplama Araçları

Çalışmaya katılım sağlayan gazilerden elde edilen bulgulara ulaşabilmek amacıyla çalışmacı birtakım sorulardan oluşan formlar hazırlamıştır. Gazilerin tanıtıcı bilgileri ve sosyo-demografik özellikleri hakkında sorulardan oluşan form ve gazilik durumu ile aile sisteminin etkileşiminin belirlenmesi amacıyla yarı yapılandırılmış soru formu kullanılarak gazilere dair bulgulara ulaşılmıştır.

Sosyo-Demografik Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından hazırlanan ve gazilerin yaş, eğitim durumu, eş ve çocuklarına dair bilgilerin yer aldığı 6 soruluk bilgi formudur.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu: Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmadan önce alan yazın araştırması yapılmış sonrasında alan yazın araştırmasına dayanarak aile sisteminin bütünlüğüne (eş sistemi ve çocuk alt sistemini birlikte ele alan 13 soru), evlilik yaşantısına (3 soru), ebeveyn- çocuk ilişkisine (3 soru) dair tanıtıcı ve özelleştirici sorular ile oluşturulan 19 soruluk form hazırlanmıştır.

2.2. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın yapılabilmesi için Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 24/09/2020 tarih ve 2020/9 sayı ve Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri Derneği'nden araştırmanın yapılabilmesi için 13/11/2020 tarihli gerekli izinler alındıktan sonra dernekte 26/11/2020 ile 02/02/2021 tarihleri arasında 20 evli malul gaziye öncelikli olarak aydınlatılmış onam formu sunulmuş, sonrasında ortalama 50-60 dakikalık derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. 18 gazi ile izinleri doğrultusunda

görüşmeler ses kaydına alınmış olup diğer iki gazinin ses kaydı alınmasına izninin olmaması nedeniyle yazılı kayıt tutulmuştur.

2.3. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Tanıtıcı bilgilerin ve sosyo-demografik özelliklerin yer aldığı veriler SPSS 2006 paket programına işlenmiştir. Bu sayede gazilerin tanıtıcı ve sosyo-demografik özelliklerine ilişkin betimsel istatistikler elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yapılan görüşmelerde tutulan ses kayıtları ve yazılı kayıtlar Word dosyasına aktarılmıştır. Gazilerin açık uçlu sorulara yönelik ifadeleri döne döne tekrar okunarak fenomenolojik veri analizi çerçevesinde gruplandırılmıştır. Fenomenolojik yaklaşım, araştırmanın katılımcılarına yöneltilen sorulara alınan cevapları belli ifadeler doğrultusunda eşit sayarak deneyimleri ortaya çıkaran ve ifadelere yönelik bir liste oluşturan analizdir (Creswell, 2018: 193). Katılımcıların ifadeleri belirli temalar altında listelenmiş ve literatür etrafında yorumlanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlayan malul gazilerin sosyo-demografik özellikleri, eş sistemi ve ebeveyn- çocuk sistemine ilişkin bulguları yer almaktadır. Araştırmaya gönüllü olarak katılan gazilerin sosyo-demografik özellikleri tablo 1 de gösterilmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

		N	%
Yaş	26-30 yaş arası	2	10,0
	36-40 yaş arası	1	5,0
	41-45 yaş arası	7	35,0
	46-50 yaş arası	7	35,0
	50 yaş üzeri	3	15,0
Cinsiyet	Erkek	20	100,0
Medeni Durum	Evli	20	100,0
Gazi Eşlerinin Yaşları	20-25 yaş arası	1	5,0
	26-30 yaş arası	1	5,0
	31-35 yaş arası	2	10,0
	36-40 yaş arası	7	35,0
	41-45 yaş arası	4	20,0
	46-50 yaş arası	3	15,0
	50 yaş üstü	2	10,0
Gazilerin Evlilik Süreleri	5 buçuk-7 yıl arası	1	5,0
	7 buçuk 10 yıl arası	1	5,0
	10 buçuk yıl-15 yıl arası	2	10,0
	15 buçuk yıl-17 yıl arası	1	5,0
	17 buçuk yıl-20 yıl arası	5	25,0
	21 yıl ve üstü	10	50,0
Gazilerin Çocuk Sayısı	Çocuğu Olmayan	1	5,0
	1	4	20,0
	2	11	55,0
	3	2	10,0
	4	1	5,0
	5	1	5,0
Gazilerin Eğitim Durumu	İlkokul Mezunu	5	25,0
	Ortaokul Mezunu	6	30,0
	Lise Mezunu	9	45,0
	Toplam	20	100,0

Çalışmaya katılım sağlayan 20 gaziden 14'ü 41-50 yaş grubunda ve tamamı erkektir. Tüm gaziler evli olmakla beraber eşlerden 11'i 36-45 yaş aralığındadır. Gazilerden alınan bilgilere göre kendileri ve eşleri orta yaş aralığında olup, bulguların bu yaş grubunda elde edildiği önem arz etmektedir. Gazilerin evlilik süreleri çoğunlukla (15 kişi) 17,5 yıl ve üstüdür.

Çalışmaya katılım sağlayan gazilerin yarısından fazlası 1 (4 kişi) veya 2 (11 kişi) çocuk sahibidir. Bir katılımcının, gaziliğe sebep olan yaralanma nedeniyle hiç çocuğu olmamıştır.

Çalışmaya katılım sağlayan gazilerden 15'i ortaokul (6 kişi) ve lise (9 kişi) mezunudur. Geri kalan 5 gazi ise ilkokul mezunudur. Eğitim durumları arasında üniversite mezuniyeti olmamakla beraber okuma-yazma bilmeyen gazi olmaması da dikkat çekmektedir.

3.2. Gazilerin Evlilik Birliğini Kurma Yolları

Bireyler için evlilik sadece nesillerinin devamlılığını sağlamakla ilgili değildir. Bunun yanı sıra çiftlerin birbirlerinin farklı beklentilerini, sosyal ve kişisel taleplerini karşıladıkları bir kurum olarak varlığını sürdürmektedir (Yazıcı, 2019: 606). Evlilik, iki kişinin yaşamlarını birlikte sürdürme kararı ile birlikte eşler ve aileleri arasında bağı da vurgulamaktadır (Burç, 2018: 137). Evlilik birliği kurulduğu andan itibaren aile evrensel bir kurum olarak üyelerine üreme, sağlık, ekonomi ve eğitim gibi temel bileşenleri ve işlevleri sağlamaktadır (Gladding, 2015: 81). Bu araştırmadaki katılımcı olan gazilerin yarısından fazlası (18 kişi) evlilik birliğini gazi olduktan sonra kurmuştur. Diğer 2 gaziden 1 kişi yaralanmadan 4 ay önce diğeri ise 8 sene önce evlenmiştir. Gaziler eş adaylarının veya ailelerinin malul gazilik durumundan ötürü kendilerini kabul etmediğini düşündüklerini ifade etmiştir:

“Bilhassa ben evlenmeden önce ailem akrabalarımın gidip bana kız bakmıştı, sakat olduğum yani gazi olduğum için kendi öz 2-3 tane akrabam bana kızlarını vermediler. Onlar kız vermeyince, hanımım ise gaziliğimi bile bile kabul edince ailem arasında ve çevrem arasında nasıl kabul ettiğine dair konuşurlar diye düşündüm, onun psikolojik baskısı vardı üzerimde....” (Görüşmeci N)

Evlilik birliğinin gazilik sonrası kurulmasının temelinde gazilerin tamamına yakınının (19 kişi) er olarak görev yapmakta iken yaralandıkları ve askerlik hizmetinin henüz gençliğin ilk yıllarında yapılması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Ancak evliliğin yaralanma sonrası yapılması, gaziler için eş bulmada sorunları da beraberinde getirebilmektedir.

3.2.1. Görücü Usulü Kurulan Evlilik Birliği: “Bir An Önce Evlensin Kendine Gelir, Düzeler”

Evlilik birliğinin kurulmasında aile, bir sosyal destek unsurudur. Çünkü ebeveynler ya da aile büyükleri, bireylerin eş seçiminde ve aile kurmasında kendilerini sorumlu hissederek evlendirmeyi bir görev olarak yerine getirmeye çalışabilmektedirler (Kır, 2011: 392). Eş seçiminin aile büyükleri tarafından yapıldığı ve uygun görülen kişilerin evlenmeye teşvik edildiği görücü usulü evlilik, geleneksel bir evlenme biçimi (Sezen, 2005: 186) olarak görülebilir.

Çalışmaya katılım sağlayan 15 gazi, evlilik birliğini görücü usulü ile yaptıklarını, aile büyükleri tarafından yönlendirildiklerini belirtmişlerdir. Söz konusu bu ifadeler örnek olarak görüşmeci İ'nin sözleri verilebilir.

“Ben istemiyordum evlenmeyi aslında ama ailem benim için bir an önce evlensin kendine gelir, düzeler gibi düşündü. Babam da evlenmem konusunda biraz istekliydi, babamı da çok sevdiğim ve kıramadığım için onun rızasıyla evlendim, “Tamam madem” dedim; kura çeker gibi çektik şansımıza eski eşim çıktı, o da olmadı yani boşandık....” (Görüşmeci İ)

3.2.2. Tanışarak Kurulan Evlilik Birliği: “Sevgi Kabul Ettirir”

Tanışılıp anlaşarak kurulan evlilik birliği, çiftlerin birbirleri ile arkadaşlık kurarak ortak bir şekilde evlenmeye karar vermeleri sonucunda kurulan evlilik birliğidir (Sezen, 2005: 193). Birbirlerine yabancı oldukları için evlenip bir arada yaşamadan önce tanışıp anlaşma ihtiyacı duyarlar (Gökçe, 1976: 51). Bireyler birbirleriyle romantik bir bağ kurarak evlenme kararı alabilirler (Tosun vd., 2017: 74). Tanışıp anlaşarak evlilik birliği kuran gaziler (4 kişi) arasında ise evliliğinden memnun olan gaziler, sevginin ve birbirine olan saygının engel tanımayacağını vurgulamışlardır. Söz konusu bu ifadeler örnek olarak görüşmeci E'nin sözleri verilebilir.

“Eşimle askerden önce tanışıyorduk, konuşuyorduk. 18 yaşındaydım, tarladan çıkıyordum traktörde tekerleğin üzerinde gidiyordum. Kafamı bir çevirdim, göz göze geldik. Kara kaşlı kara gözlü bir kızdı, kim olduğunu sordum ve öğrendim. Biraz sıkıntılı oluyordu görüşmek köy yerlerinde biliyorsunuz... Gazi olduğumda da iyi karşıladı. Tabi yaralı olduğum için bir kadın öyle kabul eder miydi? Sevgi kabul ettirir diyelim, desteği çoktu. Bir de hem fiziksel olarak hem psikolojik olarak sorunum var. Bazı insanlar tabii “Sakat, çocuğu olmaz” diye konuşuyordu, duyuyorduk. Ama eşimden böyle bir şey duymadım. Zaten böyle bir düşüncesi olsaydı evliliğe yanaşmazdı....” (Görüşmeci E)

Tanışarak evlilik birliğinin kurulması gazi ve eşlerinin sorunların üstesinden gelmelerinde güçlendirici olabilmektedir.

3.3. Gazilik Durumu ile Eş Sistemi Arasındaki İlişki

Evlilik, bireylerin hayatlarında bir dönüm noktası olma özelliği taşıyarak aile sistemi içerisinde eş alt sistemini ortaya çıkarmaktadır (Sezen, 2005: 185). Aile sisteminin her alt sistemi birbirinden farklı görev ve beklentilere sahiptir; aynı zamanda aile üyeleri arasındaki iş birliği, iletişim, hobiler, ilgi alanları ve sorunları çözme örüntüleri yapısal aile yaklaşımının odağındaki konulardır (Vetere, 2001: 134). Aile sistemi içerisinde eşler arası ve ebeveyn çocuk arası etkileşim, aile sisteminin bütününe özetlemektedir (Durğun, 2016: 86). Aile sisteminin işleyişinin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için ailedeki güçler ve sorumluluklar dengesinin kurulu olması gerekmektedir (Davarcı ve Özdemir, 2013: 26). Bireyin gazi olma durumu ailedeki rol dengesini bozabilmektedir. Katılımcılar arasında gazilik ile eş sisteminin olumlu bir etkileşim içerisinde olabildiğini belirten 12 gazi bulunmaktadır. Diğer 2 gazi eş sisteminin gazilikten olumsuz etkilendiğini, 6 gazi ise aile sisteminde herhangi bir değişiklik yaşamadığını ifade etmişlerdir.

Eşlerin etkileşimi karşılıklıdır ve birbirlerine yönelik tutum ve davranışları, evliliğin gidişatını belirlemektedir. Eşlerin gazilik durumuna ilişkin farkındalıkları ve evlilik ilişkisinde destekleyici yönleri gazileri güçlendirici faktörler arasındadır. Katılımcılar arasında bu durum:

“Eşim bana gazi olduğum zaman iyi davrandı. Kavga ve tartışma olmuyordu aramızda “Sen yaralısın, sakatsın” gibi kötü bir şey söylemedi bana evlendiğimizden itibaren nereden baksamız 33 senedir. Öyle bir konuşma geçmedi aramızda çok şükür” (Görüşmeci E) şeklinde ifade edilmektedir.

Aile sisteminde eşlerin birbirlerine karşı destekleyici olmaları ve ortak hayat düzeninde birlikte karar almaları beklenir. Eşin ve çocukların tedavi ve bakım sürecinde sağlamış olduğu destekler, gazilerin iyi oluşlarını desteklemektedir. Bir aile sisteminde, eşin diğer eşe desteği ailenin işlevlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürüldüğünü göstermektedir (Kabasakal ve Soylu, 2016: 209).

Çalışmaya katılım sağlayan 15 gazi, kendilerinde oluşan fiziksel ve psikolojik sorunlardan dolayı eşlerinin zorlandıklarını belirtmişlerdir. Bu dönemin ne kadar süreceği, gazinin biyopsikososyal durumuna ve kaynaklarına göre değişebilmektedir. Bir katılımcı, yaralanmadan sonraki ilk on yılın gaziler için kritik dönem olduğunu şu şekilde belirtmektedir: *“İlk 10 yıl gerçekten kötü geçiyor. Bir de 10 yılın içinde ayağınızla ya da yaralandığınız uzuvunuzla alakalı kötü bir durum olursa o protezi giyemezseniz o zaman daha kötü oluyor ya da ne bileyim işte eliyle, koluyla, bacağıyla ilgili o aparatı takamazsa, o protezi giyemezse o zaman daha sinirli oluyor. O zaman ne oluyor, evdeki huzuru bozuyor. Eşi ile tartışıyor ne bileyim öyle şeyler oluyor”* (Görüşmeci H)

Kendisinde zaman zaman oluşan öfke patlamalarından dolayı eşinin güçlük yaşadığını düşünen bir gazi, öfkelenmekten kısa süre sonra sakinleştiğini ve yaptıklarından dolayı pişman olduğunu şu şekilde belirtmiştir: *“Gazilikten diyebilir miyim bilmiyorum ama öfke sorunum var. Mesela bilmiyorum eşim bir şey söylediğinde ben o anlık tersleyici cevap verebiliyorum. Yani her konuda değil ama o an belki kafama bir şey takılmıştır. Sanki benim biraz öfkeyle alakalı problemim var ama inatçı bir yapım da yok. O an beş dakika diyelim bir tartışma oldu altıncı dakikadan sonra sanki hiçbir şey olmamış gibi normal böyle devam ederim tam aksine ben ılımlı yaklaşırım. Tam aksine derken sanki suçluymuşum gibi bir his olur, sadece karı-koca ilişkisinden ziyade kendi yakın çevremde bile biri ile bir şey konusunda tartışmışsam kendim haklıysam bile ben kendimi suçlu hissediyorum. Neden böyle oldu diye düşünüyorum bence eşimin zorlandığı şey bununla alakalıdır”* (Görüşmeci B)

Çalışmaya katılım sağlayan gazilerin yarısı (10 kişi) eşleriyle yaşadıkları problemleri konuşarak çözdüklerini ve sorunları çözüme kavuşturduklarını:

“Genellikle zaten karı-koca ilişkisinde bu gibi şeyler oluyor ufak tefek şeyler. Bazen tartıştığım şeyin ne olduğunu unutmuyorum aslında neye tartıştığımı bilmiyorum ama eşim böyle bir tartışma olduğunda unutmuyor. Mesela ben tartışıyorum üç gün sonra “Ne oldu?” diyorum. Ben ne olduğunu bile bilmiyorum, eşim halâ bana bir şeyleri açıklıyor. Anlık bir tartışma oluyor, eşim sonrasında devam ettiriyor. Yani dediğim gibi kendi elimden geldiğince, yapabileceğim düzeyde ben her zaman sorunu çözerim, konuşurum. Ben problem yaratacak biri değilim. Problem odaklıyım veya bir tartışma olduğunda hemen olumsuz bakayım düşüncesinde de değilim. Ben biraz daha pozitif bir insanım, negatif insanları bile pek sevmiyorum ben” (Görüşmeci B)

“Ben ve eşim bilhassa devamlı istişare içindeyiz, konuşuyoruz sıkıntılarımızı ne şekilde çözeceğimizi. Gerçi hanım biraz sitem ederek bana durumu anlatıyor; çoğu zaman haklı da ben ona bir şey demiyorum, bir yol bulmaya çalışıyorum. Sonuçta sorunlar konuşularak çözülüyor” (Görüşmeci N) şeklinde ifade etmişlerdir.

Çalışma grubundaki 6 gazi eşi ile ilişkilerinde iki taraftan birinin öfkeli olduğu zamanlarda diğerinin susması ile iletişimde dengeyi sağladıklarını ve sorunları çözüme kavuşturduklarını

“Biz her zaman için kendi içimizde çözeriz. Dışarı yansıtmamaya çalışırız. Ben sinirli olduğum zaman eşim susar. Eşim sinirli olduğu zaman ben susarım. Genelde sonra böyle çözeriz biz erkekler bizde öyle. Yaklaşık 25 yıllık evliyiz bazı şeyleri aşmışız artık eşim de bana uyuyor, bana uyduğu için de sıkıntı olmuyor. Olayı yönetiyoruz” (Görüşmeci M)

“Önceden ben bağıryordum, o susuyordu. Şimdi ben bağıryorum, o susuyor. Roller değişti, 10 yıl sonra değişti ben gazilik sonrası normale dönünce. Gazilik sonrası ilk 10 yıl çok önemli. Mesela çocukla ilgili bizim küçük kız biraz naziktir. Ona birşey söylediğim zaman hanım bana kızar. “Niye bağıryorsun çocuğa, niye kızılıyorsun?” der, ben de bağırmam normalde aslında da olur ya bazen insan kendi çocuğu da olsa öyle çok bağıрма değil de ufak bir şey söylüyorsun. Hani o zaman kızar, o bana bağırmaya başlar. “Ya bir şey demedim” derim, çıkar giderim dışarıya ondan sonra kendi kendine sorunlar çözülüyor” (Görüşmeci H) şeklinde ifade etmişlerdir.

Sağlıklı ailelerde sorunların çözüme kavuşturulması gerekmektedir; çünkü aile üyeleri kurdukları iletişim aracılığıyla birbirlerine bağlıdır (Tura, 2020: 87). Aile üyeleri arasındaki sorun ve çatışmalar çözüme kavuşturulmadığı zaman sorunlar derinleşmektedir. Bir gazi, eşi ile iletişim konusunda yaşadığı sorunları çözemediğini ve aile içi çatışmaların sürdüğünü, eşi ile iletişimde sorunlar yaşadıklarını ve eşinden boşanmak istediğini

“Çok zor,zor iş. Anlamıyorlar ki, anlatamıyorum yani tartışmalarımız da çözüm olmuyor. Çünkü eşimin ortak değerlendirmesi olmadığı için eşimin anne babası güçlü olup ben zayıf kalıyorum. Annenin babanın olmadığı noktada onlar bitmiştir artık, bundan sonra eşinle sen varsın. Bizde o olmadığı için, eşimin annesi babası vefat etse de abileri var, kardeşleri var, amcaları var. Onlar giriyor aramıza, biraz zor. Çözülmez, çözüleceğini zannetmiyorum. Böyle devam ediyor, bu içsel konuları anlatıyorum ben. Ama o çözülmeyen şeyler yarın yığındı diye kalır, o yığıntının altında ben kalırım. Onun için en sonunda insanın boşanma kararı alması çok zor noktalardan biri olsa da mecbur bırakıyorlar. Ağlasan da boş yani, gözlerinden yaş gelse de boş. Burnun da aksa ağlasan da boş. Ben eşime boşanma kararı verdiğimi söyledim” (Görüşmeci Ö) şeklinde belirtmiştir.

3.4. Gazilik Durumu ile Ebeveyn-Çocuk Alt Sistemi Arasındaki Etkileşim

Ebeveynler, çocuklarıyla ilgili bakım, koruma, sevgi, aidiyet ve psikolojik destek sağlama gibi rol ve sorumluluklara sahiptir (Kır, 2011: 386). Ancak bazen eşler ve çocuklar arasında roller değişebilmektedir. Bazen rol ve sorumlulukların ebeveynler tarafından yerine getirilememesi durumlarında çocuklar ebeveyn sorumluluklarını yerine getirmeye başlarlar ve bu durum “ebeveyn çocuklar” olarak adlandırılan baskın çocuk karakterlerini oluşturabilir (Carr, 2012: 97). Bu durum gazi çocuklarında ebeveynlerine yönelik aşırı duyarlılık gösterebilirler ve çocuklarda kaygı durumundan kaynaklanabilir. Gaziler arasında (7 kişi) ebeveynliğe özgü rol ve sorumluluklarının bazı zamanlar çocuklarına geçebildiğini ifade etmişlerdir. Söz konusu ifadelere örnek olarak görüşmeci O ve görüşmeci N’nin söyledikleri verilebilir. Söz konusu ifadeler incelendiğinde;

“Büyük oğlum değil de küçük olanı arkadaş olarak görüyor beni zaten. Her konuda konuşuyor benimle, çözüyoruz sıkıntı yok. Küçük çocuğun sözü geçer bana, çok baskıcıdır. Büyüğe bir şey almadığın zaman susuyor; küçüğü öyle değil, “Baba sen bunu alacağım dedin, al” diyor. İllaki almamız lazım, susmuyor. Onun dediği oluyor” (Görüşmeci O)

“Ben mesela bilhassa şu anda alışverişe gittiğimde bir poşet bile getirsem büyük oğlan “Baba niye habersiz gidiyorsun? Ben ne işe yarıyorum?” diyor, “Oğlum ondan değil” diyorum. Kıyamıyorum ben onlara. O yünden bazen bana sitem ediyorlar. Hafta sonları izinli olduğum zamanlarda da markete ben gidiyorum, geldiğimde kalp rahatsızlığından dolayı da biraz yoruluyorum. O yüzden sitem ediyorlar; “Niye gidiyorsun? Niye kendini yoruyorsun?” diyorlar. Benim rahatsızlığımdan dolayı benim yapacaklarımı üstlenmeye çalışıyorlar” (Görüşmeci N) gazilerin bazı çocukları ile etkileşimlerinde bu sorun görülebilmektedir. Çocuklar gazi ebeveynlerin yaşadıkları zorlukları gördüklerinde ebeveyn rolüne bürünebilmektedirler, bu bağlamda roller tersine dönebilmektedir. Çocuklar ebeveynmiş gibi hareket ederlerken, gazilerin de aile içerisinde bu durumu kabullenmeleri beklenebilmektedir. Bu durumda rol kayıpları meydana gelmektedir.

Çalışmaya katılım sağlayan 7 gazi, çocuklarıyla ilişkilerinde gazilik durumuyla ilişkilendirdikleri olumsuz ilişkiler sergilediklerini ifade etmişlerdir. Aile sistemi içerisinde ebeveynlik rolünü yerine getirememek ve

çocuklarla birlikte bir uğraşın içinde olamamak, gaziler için üzüntü kaynağı olabilmektedir. Özellikle bazı bedensel faaliyetleri gerçekleştirememeye, gazilerin üzüntü duydukları ve çocukları ile ilişkilerini olumsuz etkilediğini düşündükleri durumlardandır. Görüşmeci L ve görüşmeci H bu durumu:

“Nasıl söyleyeyim yani yaralı bir insansın, yaralısın. Bazı şeylerden muafsin. Mecburen onların desteği olmadan hayatını sürdüremeyecek durumdasın. Ama çok şükür biz kendi hayatımızı sürdürebiliyoruz. İlk gazi olduğum zamanlar tereddüt yaşadım, mesela ben çocuklarımla hiç top oynayamadım. Üzüldüm ama çocuklarım da niye top oynayamadığımı sormadılar yani. Çünkü yaşları, akılları yettikçe kendileri zaten bize destek oldular. Ben mesela bir eşyayı alıp diğer odaya götüreceksem oğluma söylerim. Bana niye benim götüremediğimi sormadılar, benim götürmemi istemediler. Kendileri bazı şeyleri anlayışla karşıladılar. Mesela şu an benim karın bölgemde 80 cm dikiş var. Biraz yürüdüğüm zaman ayağımın ağrıdığını biliyorlar. Ağır bir eşya kaldıramayacağımı biliyorlar. Bir şey yapacak olsam beni durdurup hemen işi üstleniyorlar. Ben hiçbir zaman çocuğumu kucağıma alıp aşı vurdurmaya götüremedim mesela. Ama onlar da her şeyin bilincine çabuk vardılar. Bilmiyorum bence bütün gazilerde de öyledir” (Görüşmeci L)

“Öncesini bilmedikleri için de aramızdaki bağ olumsuz yönde oluyor, mesela çocukların peşinden koşamıyoruz. Oyun oynayamıyoruz. Top oynayamıyoruz diye üzüliyorum ama yine de kardan adam yapabiliyoruz yani, kar yağarsa elbette” (Görüşmeci H) bedensel olarak kısıtlılıklarının çocuklarıyla olan ilişkilerine getirdiği olumsuzlukları örneklemiştir.

Çalışmaya katılım sağlayan gaziler arasında 2 gazi, çocuklarına karşı bazen öfkelerini tutamadıklarını ifade eden beyanlarda bulunmuşlardır. Görüşmeci Ç'nin *“Sinirlendiğinde aniden çocuğa bir tane tokat vuruyorum sonra interneti açıyorum. ‘Barıştık mı?’ diyorum barışıyoruz”* ve Görüşmeci K'nın *“Geçenlerde sinirlendim, biraz sert çıktım”* ifadeleri, gazilerin yaşadıkları psikolojik sorunların çocuklara da yansıtıldığını göstermektedir.

Araştırmadan elde edilen bir başka bulguya göre; katılımcılar arasında 7 gazi, çocuklarının akademik başarılarında yetersizlik olduğunu belirtmişken, 3 gazi ise çocuklarında hem akademik başarı düşüklüğü hem de davranış sorunları olduğunu; 1 gazi ise davranış sorunları olduğunu ifade etmiştir. Alan yazında yer alan çalışmalarda gazilerin çocuklarında zayıf okul performansının ve davranış sorunlarının görülebileceği belirtilmektedir (Figley, 2012; Rosenheck ve Nathan, 1985).

4. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma sonucunda gaziler için savaş ve çatışma deneyimleri ile yaralanma sürecinin psikolojik olarak zorlu bir deneyim olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada malul gazilerin yaralanmalarının üzerinden yıllar geçmesine rağmen psikososyal alandaki sorunlarının devam edebildiği ortaya çıkmıştır. Psikososyal alanda yaşanan sorunlar, sadece gaziye değil eş ve çocuk sistemini de etkilemektedir. Araştırma sonucunda katılımcıların evlilik birliğini gazilik sonrasında kurdukları belirlenmiştir. Bu bağlamda gazilerin, eşleriyle tanışma süreçlerinde ve eş adaylarına gazilik durumunu ifade etme konusunda zorluk yaşadıkları görülmektedir. Aynı şekilde Paulson ve Krippner tarafından (2007: 28) gazilerin başkalarına duygusal olarak yaklaşmaya çekindikleri ve ilişki kuramadıkları belirlenmiştir. Reijnen ve Duel (2020: 613) tarafından yapılan çalışmada Hollanda'daki gazilerin %27'sinin orta derecede, %13'ün ise yalnız olduklarını hissettikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda alan yazında yer alan çalışmalarla bu araştırma sonuçları örtüşmektedir. Evlilik sonrasında yalnızlık duygusunun ve ilişki kurmadaki zorlukların devam edebileceği Shehan (1987: 58) tarafından da belirtilmektedir. Bu bağlamda evlilik öncesinde ve evlilik sonrasında eş ve çocukla uyum ve adaptasyonun sağlanması konusunda asker aileleriyle sosyal hizmet uygulamaları gerekli görülmektedir.

Eş, malul gaziye destek veren ve güç katan konumda olabildiği gibi gazilikten etkilenen ve zorlanan konumda da olabilmektedir. Araştırma sonuçlarına göre gaziler, eşlerinin kendilerinden kaynaklı olarak gördükleri öfke, sağlık sorunları, bakım gibi konularda zorlandıklarını düşünebilmektedirler. Gazinin sorumluluklarının büyük bir kısmının, varsa çocukların bakımının ve sorumluluğunun, evin mali sorumluluğunun, gazinin bakımının ve psikolojik sorunlarına tanık olmak gazilerin ve eşlerinin boşanmalarında etkili olabileceğini düşündürmektedir. Bu bağlamda gazilerin tedavi ve rehabilitasyon süreçlerinin, eşler için yorucu ve yıpratıcı bir süreç haline dönüşmemesi ve evliliğin sağlıklı sürdürülebilmesi için gazilik sonrası destek hizmetlerinin eşlere de sunulması gerekmektedir.

Gazilik durumu ile ebeveyn çocuk alt sistemi arasındaki etkileşime ilişkin araştırma sonuçları değerlendirildiğinde; çalışmaya katılım sağlayan gazilerden bazıları çocuklarının kendilerinin öfke patlamalarından, fiziksel kısıtlılıklarından etkilendiklerini belirtmelerine karşın bazı gaziler ise çocuklarıyla

olumlu etkileşim içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda araştırma sonuçlarının alan yazında yer alan bazı araştırmalar ile benzer yönleri bulunurken bazı araştırmalar ile de örtüşmemektedir. Sherman vd.'nin (2016: 406) yapmış olduğu çalışmada gazi çocuklarında üzüntü ve kaygının ortaya çıkabildiğini belirtmektedirler. Ruscio vd. (2002: 355) tarafından yapılan araştırma sonucunda ise; gazilerin çocuklarına karşı ilgisiz davrandığı ve çocukları ile ilişki kalitelerinin düştüğü belirlenmiştir.

Gazi çocuklarının zayıf okul performansı sergileyebilecekleri ve davranış sorunları yaşayabildikleri gerek alan yazında gerek bu çalışmada ortaya çıkan bulgular arasındadır. Bu bağlamda okul sosyal hizmet birimlerinin oluşturulması gazi çocuklarının okullarda desteklenmesi açısından önemli görülmektedir. Bunun yanı sıra çocuk refahı hizmetlerinin ailelerin yanında yaşayan gazi çocuklarını kapsayacak şekilde yapılandırılması davranış sorunları olan gazi çocuklarının refahına katkı sağlayabilir.

Gazi ebeveynler ile çocukların etkileşiminde sorunların yaşanmaması için ebeveyn-çocuk odaklı psikososyal destek hizmetlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı zamanda malulen gazi olma durumu, bedensel engelleri beraberinde getirmektedir. Çalışma grubundaki gazilerden bazıları, çocuklarıyla yapamadıkları bedensel faaliyetleri sorun olarak algılamış ve bu durumu dile getirmişlerdir. Bu bağlamda ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkisi olumsuz etkilenebilmektedir. Gaziler için ebeveyn çocuk ilişkisini güçlendirecek sosyal hizmet uygulamalarının yapılandırılmasına gereksinim duyulmaktadır. Bedensel engellerinden dolayı yapılamayan faaliyetlerin yerine yapılabilirliği olanların konulması amaçlanmalıdır.

Askeri sosyal hizmet uygulamaları kapsamında her askerin, askerlik öncesi yaşantısı hakkında bilgi sahibi olunması askerin yaşayabileceği herhangi bir olumsuzlukta müdahale planı için yol gösterici olacaktır. Malul gazinin ve ailesinin var olan kaynakları ve ihtiyaçları araştırılmalı ve aileyi güçlendirebilmek amacıyla destek programları ve hizmetler sağlanmalıdır. Orduda sosyal hizmetin kritik bir alanı olan gaziler, yaralanma sonrasında kendi fiziksel özelliklerine göre yapabilirlikleri olan mesleklere, faaliyetlere yönlendirilmelidir. Gazi ve ailesi ile bireysel görüşmeler ve grup etkinlikleri yapılarak aile bağları kuvvetlendirilmeli ve aile dinamikleri aktif hâlde tutulmalıdır.

Çalışmanın Türkiye'deki alan yazına katkı sağlayacağı düşünülerek gelecek araştırmalarda malul gazilerin eşleri ve çocukları ile çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Araştırmanın çeşitli sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmanın en önemli sınırlılığını Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri Derneği üyesi olan 20 evli malul gazinin ortalama yaş aralığının 41-50 yaş arasında bulunması oluşturmaktadır. Genç yaşta malul gaziler veya evli olmayan malul gaziler ile yapılan çalışmaların sonuçları değişkenlik gösterebilir.

KAYNAKÇA

Ahmadi, K., Fathi-Ashtiani, A., Zareir, A., Arabnia, A. ve Amiri, M. (2006). Sexual dysfunctions and marital adjustment in veterans with PTSD. *Archives of Medical Science*, 2(4), 280-285.

Andres, M., Moelker, R. ve Soeters, J. (2011). Behind family lines a longitudinal study of dutch families' adaptations to military-induced separations. *Res Militaris*, 2(1), 1-16.

Barker, R. L. (1995). *The social work dictionary* (3. bs.). Oxford: NASW Press.

Boyer, K. (2018). *Effective Social Work Practice with Military, Veterans, and their Families*. Retrieved from Sophia, the St. Catherine University repository website: 25 Ocak 2021 tarihinde https://sophia.stkate.edu/msw_papers/839 adresinden erişildi.

Bubolz, M. M. ve Sontag, M. S. (2008). Human ecology theory. P. G. Boss, W. J. Doherty, R. LaRossa, W. R. Schumm ve S. K. Steinmetz (Ed.), *Sourcebook of family theories and methods a contextual approach* içinde (ss. 419-448). New York: Springer.

Caselli, L. T. ve Motta, R. W. (1995). The effect of PTSD and combat level on Vietnam veterans' perceptions of child behavior and marital adjustment. *Journal of Clinical Psychology*, 51(1), 4-12.

Carr, A. (2012). *Family therapy: concepts, process and practice* (3. bs.). Wiley Series in Clinical Psychology, Hoboken: John Wiley & Sons.

Cozza, S. J., Holmes, A. K. ve Van-Ost, S. L. (2013). Family-centered care for military and veteran families affected by combat injury. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 16(3), 311-321. <https://doi.org/10.1007/s10567-013-0141-3>

- Creswell, J.W. (2018). Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (4. bs.). (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Davarcı, Y. ve Özdemir, S. (2013). Son kale aile (1. bs.). Ankara: Korza Yayıncılık.
- Durğun, A. (2016). Aile içi problemler ve çözüm önerileri. *Mehir Aile Dergisi*, 1, 83-95.
- Figley, C.R. (Ed.). (2012). *Encyclopedia of trauma: An interdisciplinary guide*. London: Sage Publications.
- Franklin, E. (2009). The emerging needs of veterans: A call to action for the social work profession. *Health and Social Work*, 34(3), 163-167.
- Glover, H. (1988). Four syndromes of post-traumatic stress disorder: Stressors and conflicts of the traumatized with special focus on the Vietnam combat veteran. *Journal of Traumatic Stress*, 1(1), 57-78. <https://doi.org/10.1007/bf00974906>
- Gladding, S. T. (2015). *Family therapy history, theory, and practice* (6. bs.). London: Pearson.
- Gorman, L., Blow, A., Kees, M., Valenstein, M., Jarman, C. ve Spira, J. (2014). The Effects of wounds of war on family functioning in a national guard sample: An exploratory study. S. MacDermid-Wadsworth ve D. S. Riggs (Ed.), *Military deployment and its consequences for families: Risk and resilience in military and veteran families içinde* (ss. 241-257). New York: Springer.
- Gökçe, B. (1976). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 8(1-2), 46-67.
- Hatun, Osman. (2018). *Malul Gazilerin Psikososyal Süreçleri ve Baş Etme Kaynakları: Bir Gömülü Teori Araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hazle, M., Wilcox, S. L. ve Hassan, A. M. (2012). Helping veterans and their families fight on!. *Advances in Social Work*, 13(1), 229-242.
- Horigian, V. E., Robbins, M. S. ve Szapocznik, J. (2008). Brief strategic family therapy. *Praxis Der Kinderpsychologie Und Kinderpsychiatrie*, 57(5), 381-400.
- Keten, A., Karagöl, A., Keten, H. S., Avcı, E. ve Karanfil, R. (2014). Terörle mücadele gazilerinde travma sonrası stres bozukluğu. *Adli Tıp Dergisi*, 28(1), 33-40.
- Kabasakal, Z. ve Soylu, Y. (2016). Evli bireylerin evlilik doyumunun cinsiyet ve eş desteğine göre incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 208-214.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Matarazzo, A. ve Baines, E. (2019). Becoming family: Futurity and the soldier-father. *Critical Military Studies*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/23337486.2019.1631728>
- Maxwell, J. A. (2008). Designing a qualitative study. L. Bickman ve D. J. Rog (Ed.), *The SAGE handbook of applied social research methods* (2. bs.) içinde (ss. 214-253). London: Sage Publications.
- Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy* (3. bs.). Cambridge: Harvard University Press.
- Paley, B., Lester, P. ve Mogil, C. (2013). Family systems and ecological perspectives on the impact of deployment on military families. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 16(3), 245-265.
- Paulson, D. S. ve Krippner, S. (2007). *Haunted by Combat: Understanding ptsd in war veterans including women, reservists, and those coming back from Iraq* (1. bs.). Westport: Praeger Security International.
- Pease, J. L., Billera, M. ve Gerard, G. (2015). Military culture and the transition to civilian life: Suicide risk and other considerations. *Social Work*, 61(1), 83-86.
- Reijnen, A. ve Duel, J. (2020). Loneliness among veterans in the Netherlands. *Occupational Medicine*, 69(8-9), 610-616.
- Rosenheck, R. ve Nathan, P. (1985). Secondary traumatization in children of vietnam veterans. *Psychiatric Services*, 36(5), 538-539.

- Ruscio, A. M., Weathers, F. W., King, L. A. ve King, D. W. (2002). Male war-zone veterans' perceived relationships with their children: The importance of emotional numbing. *Journal of Traumatic Stress*, 15(5), 351-357.
- Sakarya H. ve Şahin F. (2019). Sosyal hizmet akademisyenlerinin orduda sosyal hizmete ilişkin düşünceleri ve Türkiye'de orduda sosyal hizmet alanının sosyal hizmet eğitimindeki yeri ve geleceği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 538-554.
- Sezen, L. (2005). Türkiye'de evlenme biçimleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 185-195.
- Shehan, C. L. (1987). Spouse support and Vietnam veterans' adjustment to post-traumatic stress disorder. *Family Relations*, 36(1), 55-60.
- Sherman, M. D., Gress Smith, J. L., Straits-Troster, K., Larsen, J. L. ve Gewirtz, A. (2016). Veterans' perceptions of the impact of PTSD on their parenting and children. *Psychological Services*, 13(4), 401-410.
- Solomon, Z. (1988). The effect of combat-related posttraumatic stress disorder on the family. *Psychiatry*, 51(3), 323-329.
- Şahin, F. ve Sakarya, H. (2018). Silahlı kuvvetlerde sosyal hizmetin tarihi, gelişimi ve işlevleri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 81-98.
- Şen, B. (2016). Silahlı kuvvetlerde sosyal hizmetin önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(2), 131-151.
- Tosun, C., Yazıcı, H. ve Altun, F. (2017). Evlilik öncesindeki ve evli bireylerin ilişki nitelikleri, benlik kurguları ve özgeci davranış düzeyleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(38), 73-94.
- Tura, G. (2020). Yapısal aile sistemleri yaklaşımına dayalı olarak geliştirilen evlilik danışma programının çiftlerin evlilik uyumuna etkisi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 85-105.
- Verbosky, S. J. ve Ryan, D. A. (1988). Female partners of vietnam veterans: Stress by proximity. *Issues in Mental Health Nursing*, 9(1), 95-104.
- Vetere, A. (2001). Structural family therapy. *Child Psychology and Psychiatry Review*, 6(3), 133-139.
- Wooten, N. R. (2015). Military social work: Opportunities and challenges for social work education. *Journal of Social Work Education*, 51(1), 6-25.
- Yazıcı, H. (2019). Evliliğin niteliği olarak evlilikte bireyselleşme ve bütünleşme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 606-622.